

KÓDÓ SAWAKI

Alferia

TOBĚ

ZEPTEJ SE ZENU

KÓDÓ SAWAKI

TOBĚ

ZEPTEJ SE ZENU

 Alferia

KODO SAWAKI: ZEN NI KIKE – AN DICH

Copyright © Kushiya Shusoku, 1986

German edition © Muho, Antaiji, Angkor Verlag, Frankfurt 2011

Translation © Šimon Grimmich, Vítězslav Štembera, 2024

Cover illustration © Marta Červáková, 2024

Czech edition © GRADA Publishing, a.s., 2024

ISBN 978-80-247-6000-1

Obsah

Předmluva k českému vydání	7
Poznámka překladatelů do češtiny	10
Předmluva	11
1. Tobě, kterého znervózňují oči ostatních	13
2. Tobě, který si myslíš, že jsi úplně „in“	21
3. Tobě, zcela vykořeněnému z manželské hádky	25
4. Tobě, kterému se život najednou zdá nesmyslný	29
5. Tobě, kterému jde jen o prachy, prachy a prachy	35
6. Tobě, který považuješ předsedu vlády za někoho výjimečného	39
7. Tobě, který chceš zastínit ostatní	47
8. Tobě, který jsi byl podveden	51
9. Tobě, který chceš praštit se svým zaměstnáním	55
10. Tobě, který chceš začít se zazenem	59
11. Tobě, který chceš posílit svou haru	67
12. Tobě, který se ptáš, co přináší zazen	73
13. Tobě, který se domníváš, že jsi díky zazen něčeho dosáhl ...	79
14. Tobě, který děláš všechno proto, abys získal satori	83
15. Tobě, podomnímu obchodníkovi se satori	91
16. Tobě, tak hrdému na vědu a kulturu	97
17. Tobě, který nevychází s ostatními	101

18. Tobě, který nemáš čas	105
19. Tobě, který jsi spadl z kariérního žebříčku	109
20. Tobě, který rád posloucháš nadpřirozené příběhy	111
21. Tobě, kterému chybí peníze, láska a postavení	115
22. Tobě, který si přeješ lepší život	119
23. Tobě, který říkáš, že se buddhističtí kněží mají dobře	125
24. Tobě, který buddhistickým kněžím závidíš jejich živnost	131
25. Tobě, který se chceš buddhismem vzdělat	137
26. Tobě, který rád posloucháš něco povznášejícího	141
27. Tobě, který se ptáš po svém já	145
28. Tobě, který si myslíš, že buddhismus je moudrá myšlenka	151
29. Tobě, který si jen myslíš, že věříš	157
30. Tobě, pro kterého je Šóbógenzó tvrdým oříškem	161
31. Tobě, který si myslíš, že se buddhismus netýká reality běžného života	169
32. Tobě, který – tak, jak jsi – jsi již buddhou.....	175
33. Tobě, jehož mysl nechce dojít klidu	181
34. Tobě, kterému jde o život vycházející ze zenu	185
Doslov: Tobě, nespokojenému se svým zazenem	191
Doslov k českému vydání	199
Tabulka přepisů	203
Doporučená literatura	207

Předmluva k českému vydání

Vážený čtenáři,

knih, kterou právě otevíráš, je překladem titulu *An Dich* (Tobě), jež vytvořil zenový mnich Muhó Nölke ve své rodné němčině. Nölkův převod vychází – místy věrně, místy volněji – z rozprav róšiho Kódóa Sawakiho, mimořádné osobnosti zenové školy Sótó (a zenu obecně). Sawakiho rozpravy vyšly v původním jazyce, tedy v japonštině, pod názvem 禅に聞け 沢木興道老師の言葉 (*Zeptej se zenu – Slova róšiho Kódóa Sawakiho*).

S převodem textu, jako je tento, je spojeno několik úskalí. Nejde totiž jen o převod mezi jazykovými, ale i mezi kulturními okruhy. O těchto úskalích stručně pojednáme v této předmluvě, ale pokud vás text rozprav zaujme a budete jej chtít použít pro své studium, podívejte se prosím také do doslovu k českému vydání.

Zaprvé, původní rozpravy jsou záznamem autentického projevu róšiho Sawakiho k jeho žákům a mnichům, tedy k lidem, kteří se rozhodli učinit ze zenové praxe středobod svého života. Bylo to v době, kdy Sawaki působil coby opat v malém klášteře Antaidži na severozápadě ostrova Honšú, stranou velkých center japonské poválečné obnovy. Jednalo se o 50. a 60. léta 20. století. Tento přístup je v naprostém souladu s tradicí zenu škol Sótó i Rinzai, v rámci níž velcí učitelé po mnoho staletí odcházeli kultivovat svou realizaci učení zenu stranou rušivých vlivů a spontánně kolem sebe

vytvářeli úzký okruh oddaných žáků, se kterými se věnovali tvrdé každodenní praxi. Těm pak učitelé adresovali své promluvy – velmi stručné, úderné a také přesně mířené. Tito lidé žili a žijí v klášterních společenstvích organizovaných kolem tří pilířů – společné praxe zazení, práce pro potřeby společenství a studia klasických textů. Proto musíme opětovně zmínit, že tato kniha byla jak svou podstatou, tak i formou vytvořena pro mnichy, případně pro laiky, kteří si – podobně jako mniši – vzali příklad nejen z učení o čtyřech vznešených pravdách Buddha Šákjamuniho, ale i z ostatních probuzených učitelů a dali si za cíl pracovat pro konečné probuzení čili vysvobození jak sebe samých, tak i všech vnímajících bytostí z utrpení koloběhu bytí, a to prostřednictvím praxe zřikání se ulpívání na radostech a starostech života v zajetí nevědomosti, připoutanosti a odporu. Jejich výchozím nástrojem je rozvíjení nejhlubšího uvědomění vzájemně vzniklé podstaty všech jevů – a to za použití tzv. „dovedných prostředků“, což v případě zenu školy Sótó (a zenu obecně) znamená pozorovat a uskutečňovat jednotu chaosu a míru jak skrze nehybné sezení, tak skrze každou další jednotlivou činnost. Při četbě této knihy a případném dalším studiu je dobré mít toto na paměti! Z tohoto pohledu je životní zkušenost původních adresátů promluv pro nás jako obyvatele Západu 21. století obtížně přenosná a s ohledem na to je třeba číst i tento text.

Zadruhé, slovo „zen“ zdomácnělo v běžném slovníku anglickém, německém a v posledních dekadách i českém – stalo se víceméně součástí popkulturního milieu doby. Kdekdok je dnes „v zenu“, zasedací místnosti v korporacích, well-beingové kurzy a kdejaká bizarnost dnes nesou název zen. Z původního

významu slova se ale tímto přenosem zachoval sotva chabý odlesk, často spíše protimluv. Pokud nám vyhovuje vnímat zen tímto způsobem, pak si tento text můžeme zařadit na přední místo na polici a pro dobrý pocit si z něj občas předčítat nebo bavit své přátele úderností Sawakiho vyjádření. Pro tento účel je to jen další z mnoha textů dostupných v dnešním duchovním supermarketu. Vnější znaky údernosti a stručnosti, jež jsou pro zenového mistra Sawakiho ranku účinnými nástroji pro komunikaci dharmy, tak povýšíme na zásadní kvalitu textu – a jeho záměr, tedy to, co se snažil předat studentům, se pak stane zcela nepodstatným. Jestliže jsme si toho vědomi, pak je to v pořádku. Pokud se však chceme přiblížit záměru, se kterým Sawaki promluvy adresoval svým žákům, pak je k tomu třeba něco zcela jiného: studium textů a praxe zazenu.

Zatřetí – studium textů a praxe zazenu. Přehled některých základních zdrojů jsme zařadili na konec této knihy. Zen, který je věrný svému názvu, je praxí mahájánového buddhismu, tedy prázdna a soucítění. Používá k tomu cestu taa. Vše ostatní je zbytečný balast.

Kéž je ti, čtenáři, tento text zdrojem inspirace a snad i znejistění zdánlivých jistot našeho bytí.

Petr Y. Žemla a kol.

Poznámka překladatelů do češtiny

Text této knihy vznikl z promluv Kódóa Sawakiho, které byly zapisovány jeho žáky. Výroky následně Šúsoku Kušija sestavil do výboru, který je obsažen v této knize. Japonský originál byl přeložen do němčiny Muhóem Nölkem, někdejším opatem kláštera Antaidži, a v roce 2002 překlad vyšel v německém nakladatelství Angkor. Z této německé verze byla kniha přeložena do češtiny. Japonská jména jsou psána v evropském pořadí, tedy s příjmením na konci. Tabulka transkripce přiložená na konci knihy umožňuje čtenářům snadné vyhledávání na internetu.

Děkujeme všem, kteří pomohli při práci na textu knihy, jmenovitě děkujeme: Jakubu Čejkovi, Johannesovi Epplemu, Josefu Píšovi, Michaele Šilhavé, Davidu Voráčovi a Petrovi Y. Žemlovi.

Šimon Grimmich, Vítězslav Štembera

Předmluva

Dne 8. prosince 1941, v době vypuknutí války v Tichomoří, mě *róši*¹ Kódó Sawaki ordinoval na mnicha. Byl jsem mu pak přesně čtyřiadvacet let k ruce – až do jeho smrti 21. prosince 1965. Sawaki byl stále na cestách, ale každý měsíc trávil se svými žáky asi týden v chrámu Antaidži, aby se s námi pět dní nebo později tři dny účastnil *seššinu*² a učil *dharmu*³.

Během těchto promluv jsem si pro svou vlastní praxi znamenával výroky, které se mi zdály být obzvláště důležitým vyjádřením dharmy. Postupem let nabývala hora poznámek obrovských rozměrů. Protože jsem si myslel, že by byla škoda nechat tyto záznamy ležet ladem v mých soukromých zápisnicích, začal jsem je pravidelně publikovat v jednom časopise. Tam se poprvé objevily mnohé ze Sawakiho výroků uvedené v této knize. Několik let po Sawakiho smrti se o vydání jeho knihy začalo zajímat jedno nakladatelství, což bylo i mým přáním.

Nicméně můj pokročilý věk mě přiměl k tomu, abych se vzdal úkolu redigovat a vydat obrovský objem úryvků. Práci jsem tedy předal svému žákovi Šúsokuovi Kušijovi, který mě nyní následuje již sedmnáct let a stará se o mě dnem i nocí, stejně jako jsem se dříve staral já sám o Sawakiho. Šúsoku

1 *Róši*, jap.; titul, doslova starý/vážený učitel.

2 *Seššin*, jap.; doslova absorbující/pohroužená mysl; intenzivní vícedenní praxe zazení.

3 *Dharma*, sanskrt.; jev (fenomén), princip/zákon, nauka. Používá se ustálené spojení buddha-dharma, nebo též jen dharma, ve smyslu Buddhovo učení (učení probuzených).

se tohoto úkolu s potěšením ujal a začal se nořit do výroků Sawakiho, učitele svého vlastního učitele.

V uspořádání úryvků si čtenář všimne Šúsokuova mladistvého, moderního přístupu. Šúsoku seřadil citáty do kapitol, začínajících vždy slovy „Tobě, který...“. To čtenáři dovoluje udělat si představu o obsahu celé knihy a nalistovat tak kapitolu, jež je pro něj v danou chvíli nejdůležitější. Tímto způsobem se čtenář postupně začne zajímat o další kapitoly, a tak bude krok za krokem rozšiřovat a prohlubovat své porozumění Sawakiho učení.

S tímto přístupem jsem velmi spokojen. Každý citát má fascinující sílu, která by nevynikla, kdyby byly výroky jen náhodně seřazeny jeden za druhým. Ani jeden z těchto citátů si nezaslouží, abychom si ho rychle přečetli a pak jej zapomněli, protože všechny se týkají nás samých. Hlubší význam těchto výroků se odhalí teprve tehdy, když si uděláme čas na to, abychom je v klidu strávili a „spatřili mysl ve světle starobylého učení“.

Doufám, že slova mého učitele vám proniknou do těla a do krve a stanou se součástí vás samých, protože tato kniha představuje živé učení róšiho Sawakiho. Doufám, že se mi tím, že jsem Sawakiho slova zapsal, podařilo zprostředkovat vroucnost jeho živého učení.

Navíc protože můj žák Šúsoku v rámci své vlastní praxe podal tyto aforismy tak svěžím a mladistvým způsobem, jsou zde nyní spojeny tři generace učitelů a žáků. Róši Sawaki by byl tímto výsledkem jistě velmi potěšen.

Kóšó Učijama, 1986

Tobě, kterého znervózňují oči ostatních

Se sousedem si nemůžeš vyměnit dokonce ani jediné prdnutí. Každý z nás musí žít svůj vlastní život. Nemusíme se starat o to, kdo z nás je nejspokojenější.

Oči neříkají: „Naše postavení je nižší, ale dokážeme víc.“ Obočí neodpovídají: „My sice nic nedokážeme, naše postavení je však vyšší než vaše.“

Žít *buddha*⁴-*dharmu* znamená jednat spontánně. Hora si nemyslí, že je vysoká. Moře si nemyslí, že je širé a hluboké. Všechno rozvíjí svou plnou činnost spontánně.

„Pták zpívá a květina se směje zcela spontánně, bez ohledu na člověka sedícího v *zazenu*⁵ na útesu pod nimi.“

Pták nezpívá proto, aby svým zpěvem ohromil člověka v *zazenu*. Květina nekvete proto, aby ji člověk obdivoval pro její krásu. Stejně tak člověk nesedí v *zazenu* proto, aby dosáhl

4 Buddha, sanskrt.; znamená „probuzený“ a odkazuje na ty, kdo dokázali prohlédnout snům podobné iluze všední percepce, a tím se zcela zbavit nevědomosti jakožto prazákladní příčiny všeho utrpení.

5 Zazen, jap.; doslova znamená „zen vsedě“ nebo „praxe vsedě“. V Dógenově tradici je zazen pojímán jako „prosté sezení“.

„*satori*“⁶. Každý z nás jednoduše uskutečňuje sám sebe, skrze sebe, pro sebe.

Náboženství znamená žít své vlastní já zcela čerstvě a nově, aniž by ses kýmkoli nechal tahat za nos.

Hej, na co to zíráš!? Copak si to neuvědomuješ – jde o tebe!

Prdel se nemusí stydět za to, že je prdel. Nohy nemají důvod stávkovat proto, že jsou to jen nohy. Hlava není to nejdůležitější. Ani pupek si nemusí namlouvat, že je otcem všech věcí.

Je legrační, že lidé považují předsedu vlády za něco výjimečného. Nos nemůže nahradit oči o nic víc než ústa uši. Každý má svou vlastní identitu, která je v celém univerzu nepřekonatelná.⁷

Každý živý tvor musí žít svou vlastní nepřekonatelnou identitu. Každý může žít jen svůj vlastní život. Proč jste na to jenom zapomněli? Naši společnosti chybí vzory: ten tolik opěvovaný „zdravý rozum“, to kamarádíčkovaní ukryté za nálepkou sociálního cítění – to jsou jen samé špatné příklady.

6 Satori, jap.; často se překládá jako „osvícení“ nebo „probuzení“, v případě Dógenových textů se však překládá jako „uskutečnění“ nebo „uvědomění pravé skutečnosti“. Sawakimu jde zas a znovu o to, že cílem praxe zazenu není zkušenost probuzení, nýbrž naopak – praxe samotná je projevem satori. Když Sawaki odmítavě mluví o „satori“ ve smyslu (často pouze imaginární) zkušenosti probuzení, je slovo v textu většinou uvedeno v uvozovkách.

7 Nepřekonatelná ve smyslu, že neexistuje nic, co by ji převyšovalo – pozn. překl.

Konfuciáni období Tokugawa⁸ říkali: „Šákjamuni byl domýšlivec! Mluvil o tom, že jeho identita je v celém vesmíru nepřekonatelná.“

To je nedorozumění. Šákjamuni nebyl jediný, jehož identita je nepřekonatelná v celém vesmíru. Každý z nás disponuje svou vlastní nepřekonatelnou identitou. Nepozorovaně tě provází, kamkoli jdeš, ty si však raději stěžuješ na svůj osud! Praktikovat cestu Buddha znamená vynést tuto nepřekonatelnou identitu v sobě na světlo.

Přestaň naříkat! Malomyslně si stěžuješ, jaký jsi chudáček, zatímco ostatní jsou na tom lépe než ty. A sotva se věci trochu zlepší, budeš zase úplně mimo sebe.

Vést náboženský život znamená pečlivě o sobě přemýšlet a na základě této reflexe se ovládat.

Někteří lidé se tváří, jako by se jich nic z toho netýkalo.

Kdo se na sebe nedokáže podívat s nadhledem, není schopen skutečné víry a lítosti.

Pokaždé když chuligáni způsobí problémy, říká se, že za to může „prostředí“. Které prostředí je však dobré a které špatné? Je špatné narodit se do bohatých poměrů? Je lepší narodit se chudý? V nejhorším prostředí žije ten, kdo se sám narodí jako člověk, a přesto se domnívá, že nemá žádnou vlastní identitu.

8 Éra Edo, známá též pod názvem éra Tokugawa, je perioda japonských dějin od roku 1603 do roku 1868, kdy v Japonsku vládli šógunové z rodu Tokugawa. Edo je historickým jménem dnešního Tokia a sídlem šógunů Tokugawa.

Musíš si dávat pozor, aby ses neodvolával na své rodiče, na svůj rodokmen nebo svůj původ, jako kdyby ti to propůjčovalo nějakou zvláštní hodnotu. Také by ses neměl snažit zdobit svými penězi, svým postavením nebo svým oblečením. Žij sám sebe tak, jak jsi! Náboženství znamená žít svůj život obnaženě a upřímně.

Celý svět se chce udělat důležitým prostřednictvím svých vztahů a svého majetku. To je, jako kdyby ses snažil pokrm bez chuti okořenit tím, že ho dáš na talíř, a na jídlo přitom úplně zapomněl. Stejně tak ztratil svět ze zřetele člověka samotného.

V náboženství neexistuje kolektivní odpovědnost – je to jen na tobě.

Běžný člověk⁹ ztrácí o vše zájem, pokud se na něj při tom nikdo nedívá. Pokud ho naopak někdo sleduje, je připraven skočit do hořícího ohně.

Po celém světě se udělují čestná uznání, co se za tím však skrývá?

Uznání vedou k pokrytectví, které tvrdí: „Nechci se chlubit sám sebou, ale...“

Lidé by měli přestat bojovat o vítězství nebo prohru.

Já jsem já. Žádné srovnávání není možné.

9 „Běžný člověk“, bonpu, jap.; ústřední pojem Sawakiho díla, který lze přeložit také jako „obyčejný člověk“ nebo „člověk, který vězí v iluzi“. Když Sawaki mluví o „člověku“, obvykle to není v humanistickém smyslu jako o „míře všech věcí“, nýbrž jako o bytosti, která „s chytrým obličejem bezradně tápe ve tmě“. Každý z nás je jen běžným člověkem, nesmíme se však na své běžné lidství vymlouvat.

Začíná to už ve škole: zkoušení, udělování bodů, hodnocení podle výkonů a klasifikace – co je to za blbost! Co vlastně znamenají slova „důležitý“ a „nedůležitý“? Je „důležitý“ mít dobrou paměť? Dělá to proto z člověka se špatnou pamětí horšího člověka? Copak neexistuje spousta idiotů s dobrou pamětí?

Ti, kdo mají nejhorší známky, říkají: „Seru na to!“ – a cítí se celý život jako oběti. Neuvědomují si, že tímto postojem si podělali život ještě jednou.

Neraduj se z bodů, které ti udělují druzí. Postav se sám za sebe. Proč se raduješ z názorů druhých nebo se kvůli nim rozčiluješ, když ve skutečnosti nerozumíš ani sám sobě?

Nikdy jsem nikoho nechválil, protože každý dokonale zná své silné stránky. A vidí je dokonce lepší, než jaké skutečně jsou.

Děti chytily myš – teď se zmítá v pasti. Baví se tím, jak si do krve rozedře čumák a utrhne ocas. Nakonec ji hodí kočce, aby ji sežrala. Kdybych byl na místě chycené myši já, řekl bych: „Vy zatracení lidé, se mnou si žádnou zábavu neužijete!“ – a prostě bych seděl v zazenu.

Být buddhou znamená nerozhlížet se všude kolem. Když se přestaneš rozhlížet všude kolem, můžeš se konečně v klidu najíst.

Není třeba pokukovat doleva ani doprava. Přesně to si však lidé zvykli dělat už před nekonečně dlouhou dobou.

Praktikovat cestu Buddha neznámá rozhlížet se kolem sebe. Znamená to být zajedno s přítomnou činností. To znamená

*samádhi*¹⁰. Nejíme proto, abychom srali. Neseřeme proto, abychom produkovali hnojivo. Dnes se však zdá, že si všichni myslí, že do školy se chodí proto, aby se člověk připravil na univerzitu, a na univerzitu se chodí proto, aby dostal zaměstnání.

Probudit mysl *bódhi*¹¹ znamená přestat se rozhlížet všude kolem.

„Měl bych žít jako mnich? Nebo bych přece jen raději měl zanechat mnišského života?“ – Mysl *bódhi* probudíš, když s tímto pokukováním kolem sebe konečně skoncuješ a rozhodne se „vzít na sebe těžké břemeno *Šóbógenzō*¹² a stát se na každém místě naprostým pánem sebe samého“¹³.

Zasvětit toto tělo cestě Buddhy, aniž bychom se ohlíželi doleva nebo doprava – tímto způsobem se „odhalí vznešený, velký, vzácný život“¹⁴. Buddha je ten, kdo se nerozhlíží všude kolem.

Vy „velcí lidé“ jste zvláštní – i kvůli jedinému slovu děláte velký rozruch. Zkuste urazit kojence – nepodaří se vám to. Protože jste hypnotizováni tím, že vůči světu stojíte jako nezávislí jedinci. A to vás uvádí do rozpaků nebo to ve vás vyvolává zlost.

Jděte raději přímo vpřed!

10 Samádhi, sanskrt.; Sawaki používá tento termín k popisu procesu stávání se jedním, jehož výsledkem je zcela na sebe v jednání zapomenout. V některých školách meditace je to chápáno jako jakýsi stav subjektivního transu, Sawaki však s tímto názorem důrazně nesouhlasí.

11 Mysl *bódhi*, *bódhičitta*, sanskrt.; probuzená mysl, mysl probuzení.

12 Dógen, *Šóbógenzō*, doslova „Pokladnice nazření pravé dharmy“.

13 Cit. Daiči, *Hocuganmon*.

14 Cit. Dógen, *Eiheikóroku*, doslova „Kronika věčného míru“.

„Železný býk se nebojí lvího řevu.“

To je jasné, neboť mu chybí slabé místo, které mají živí tvorové.

„Člověk ze dřeva je jako pták a květina.“¹⁵

Přesně tak, protože i jemu chybí jakékoli vědomí vlastního já.

Lidé rychle přepínají – spatří stín, a okamžitě se jich zmocní strach. Vidí ducha, a dají se na útěk.

Děláš velký humbuk kvůli „realitě“ – přitom je to právě ona „realita“, která tě tahá za nos.

Jsou lidé, kteří nikdy v životě nenajdou vlastní cestu.

Přestaň tápat ve tmě. Běž tam, kde můžeš svobodně kráčet. „Nechoď potmě. Kráčeť ve světle.“¹⁶ Tento kóan vyjadřuje podstatu náboženství.

Kamkoli se podíváš, jsi jen ty sám. Neexistuje nic, čím bys nebyl. „Pomoz mi z mé lenosti! Zbav mě bolesti!“ – Tak to nefunguje.

Samádhi znamená být sám sebou a jen sám sebou. Tak usku-tečňi svou vlastní přirozenost, což znamená čistou a jasnou mysl. Jedině v zazení můžeš být sám sebou a pouze sám sebou. Protože mimo zazení se neustále snažíš být lepší než ostatní nebo zažívat více zábavy než ostatní.

Každý z nás se rodí se světem a umírá spolu s ním, protože každý žije ve svém vlastním světě.

¹⁵ Oba citáty pocházejí od čínského laika Pchanga (740–808).

¹⁶ Cit. *Keitokudentóroku*, 15. kapitola.